

ВПЛИВ СІМ'Ї НА СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНИНА ЯК СУБ'ЄКТА ПОЛІТИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Сидоркіна М.Ю.

*науковий співробітник Інституту соціальної та політичної
психології НАПН України, канд. психол. наук*

На основі аналізу результатів вітчизняних і зарубіжних досліджень, визначено особливості впливу сім'ї на становлення громадянина як суб'єкта політичної взаємодії

Ключові слова: політична взаємодія, сім'я, суб'єкт.

Важливим завданнями сучасної психологічної науки є вивчення того, які саме чинники зумовлюють формування готовності представників молодого покоління до зрілого та свідомого позиціонування себе у сфері суспільно-політичних відносин, визначають вміння цивілізованим чином відстоювати власні суспільно-політичні інтереси та здатність до конструктивної політичної взаємодії.

Становлення людини як суб'єкта політичної взаємодії починається у сім'ї. Завдання сім'ї як агента політичної соціалізації (яке сім'я тією чи іншою мірою виконує спільно з іншими агентами соціалізації) полягає в сприянні формуванню розуміння представниками нового покоління своїх прав і свобод, своїх обов'язків перед державою і суспільством та очікування щодо виконання суспільством і державою своїх обов'язків перед ним, а також сприяння вихованню у них поваги до прав і свобод інших. Важливим є й виховання у представників нового покоління усвідомлення того, що вони як громадяни є суб'єктами політичної взаємодії та формування у них вміння відстоювати власні інтереси, обираючи при цьому конструктивні стратегії політичної взаємодії. Розвиток держави та благополуччя громадян також значною мірою залежить і від формування у представників молодого покоління громадянської відповідальності та почуття громадянського обов'язку, яке виражає усвідомлення своєї приналежності до держави та суспільства та мотивує на реалізацію «громадянської» поведінки.

Метою статті є аналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень, присвячених впливу сім'ї на становлення громадянина як суб'єкта політичної взаємодії.

Здатність до конструктивної політичної взаємодії значною мірою залежить від рівня розвитку певних особистісних властивостей та характеристик. Зокрема, ефективність суспільної діяльності значною мірою пов'язана зі ступенем розвитку соціального інтересу [2]. Соціальний інтерес, за Адлером, – це прагнення до співробітництва з іншими людьми задля досягнення спільних цілей [1]. Успішність соціальної (а у тому числі й суспільно-політичної) взаємодії значною мірою залежить від установки на співпрацю, а також – від готовності шукати можливості для взаємного задоволення інтересів усіх учасників взаємодії, схильності до пошуку компромісів. Неабияке значення задля здійснення ефективної політичної участі має здатність людини проявляти ініціативу, розв'язувати проблеми власноруч, не покладаючись на активність когось іншого, здатність активно та самостійно відстоювати власні інтереси (у тому числі і політичні). Згідно із концепцією Еріка Еріксона, формування самостійності та ініціативності значною мірою залежить від успішності проходження дитиною м'язово-анальної та локомоторно-генітальної стадій психосоціального розвитку. М'язово-анальна стадія відповідає віковому проміжку 1-3 роки та полягає у проходженні кризи «автономія – сором та сумніви». В разі успішного проходження цієї стадії закладаються основи самостійності та основи стійкого сприйняття себе як незалежної людини, яка здатна самостійно приймати рішення [див. 3]. Протягом наступної, локомоторно-генітальної стадії (у віці 3-6 років), в разі успішного проходженні кризи «ініціативність – почуття провини», закладаються основи ініціативності [там саме]. Якщо батьки схвалюють самостійні дії дитини, вона відчуває підтримку власної ініціативи. Подальшому прояву ініціативи сприяє визнання батьками права дитини на допитливість та творчість.

Серед важливих соціальних якостей, особистісних властивостей які формуються в процесі соціалізації у молодшому шкільному віці та значною мірою визначають політичну поведінку індивіда у зрілому віці, О. В. Келепко виокремлює наступні: відповідальність, впевненість у собі, активність, критичність мислення, толерантність, опора на знання (когнітивний аналіз інформації, рефлексія), здатність до конструктивної взаємодії з іншим (доцільний прояв лідерства, конкуренції, компромісу, підпорядкування) [4].

Численні дослідження підтверджують, що політично активні батьки зазвичай виступають рольовою моделлю для своїх дітей [5, 6, 7].

За результатами дослідження Ірени Панькув, представники місцевої польської еліти суттєво відрізняються серед оточення за сімейними

ресурсами: як правило, вони – вихідці з відомих і шанованих у місцевому середовищі сімей, їх батьки, матері, діди та інші родичі проявляли себе як учасники національно-патріотичного руху, світових воєн та інших важливих подій. Самі ж вони рано включилися в публічне життя та виступали ініціаторами різного роду починань на благо спільноти [5].

Як показав порівняльний аналіз політичної участі молоді в восьми країнах ЄС (проведений Інститутом соціальних досліджень та аналізу, Відень, Австрія), політично активні батьки мають дітей, які більше цікавляться політикою та демонструють більше довіри до політичних інститутів. За результатами цього дослідження політична соціалізація в сім'ї найбільш ефективна стосовно політичних настроїв та ідеологічних орієнтацій молодих людей. При цьому, чим більш активною молодь є у школі, тим активніша вона і поза школою, та після закінчення школи. Можливість соціальної участі у школі посилює інтерес молоді до політики [див. 6]. Отже, надаючи власний приклад політичної активності та заохочуючи соціальну активність дітей у школі, батьки стимулюють їх до подальшого більш активного долучення до політичної взаємодії.

Результати дослідження, проведеного австралійськими вченими, підтверджують, що значну роль, окрім власне політичної обізнаності батьків, відіграють стратегії, які використовують батьки під час комунікації із дітьми щодо політики [6]. Важливим є вміння батьків побудувати взаємодію із дітьми у такий спосіб, аби діти були активними учасниками процесу отримання знань про політику, готовність батьків прислухатися до поглядів, які відрізнялися від їх власних. Діти не цінують дискусії з батьками, якщо ці дискусії є однобокими, фанатичними, або вони мають вигляд лекцій [там саме]. Отже, доцільною є побудова батьками взаємодії із дітьми саме на принципах діалогічності, повага до позицій та думок дітей, толерантність стосовно відмінностей у поглядах. Коли учасники цього ж дослідження, в сім'ях яких обговорювалася політика, описували спосіб, в який вони отримували знання, картина в більшості випадків відрізнялася від простої моделі передачі знань «зверху вниз», – учасники описували себе як активно включених до цього процесу [там саме].

Висновки. Вплив батьків на формування уявлень дітей щодо політичного життя та їх місця у ньому значною мірою визначається особливостями політичної картини світу самих батьків, їх уявленнями щодо власних місця та ролі у політичному житті як на рівні усього суспільства, так і на рівні громади, а також тим, як саме проявляються ці уявлення у поведінці батьків. Досвід

взаємодії з батьками та спостереження за тим, яку позицію у суспільно-політичній взаємодії батьки схильні займати, впливає на формування дитини як майбутнього громадянина та суб'єкта політичної взаємодії. В процесі соціалізації батьки чинять вплив на формування особистісних якостей та властивостей, які згодом визначатимуть здатність індивіда свідомо обирати та відстоювати власну суспільно-політичну позицію та суспільно-політичні інтереси, проявляти ініціативу та відповідально ставитися до своєї ролі та позиції у суспільно-політичному житті. В юнацькому віці формування політичної картини світу, обрання громадянином певних стратегій політичної взаємодії та певної суспільно-політичної позиції, здатність її відстоювати – усе це зумовлюється тією системою уявлень людини про світ політики та її місце у ньому, яка сформувалася на попередніх етапах життя (у тому числі і під впливом внутрішньосімейної взаємодії). Молода людина звісно може «здійснити ревізію та переоцінку» сформованих у батьківській сім'ї установок та уявлень, може навіть певною мірою впливати на батьків, транслюючи їм власні сформовані уявлення.

Готовність батьків до суб'єкт-суб'єктної взаємодії із дітьми, розгляд дітей як активних учасників процесу здобуття знань (у тому числі і про політику), стимуляція з боку батьків активності дітей, у тому числі й у процесі передачі-здобутті знань, сприяє формуванню активної життєвої позиції людини у різних сферах життя, у тому числі й у сфері політики. Практика активної участі у процесі здобуття знань про політику, може розглядатися як основа майбутньої свідомої активної позиції у суспільно-політичній сфері життя, що включає настанову на активність у плані вибору вектору політичної взаємодії, сутності власної суспільно-політичної позиції (на противагу «сліпому» слідуванню за кимось іншим та здійснення вибору з опорою на те, що інша авторитетна фігура вважає правильним та доцільним). Настанова на активну роль у процесі здійснення власного життєвого вибору (у тому числі й політичного) є передумовою успішної життєвої адаптації.

Література

1. Адлер А. Наука жить : [пер. с англ. и нем.] / А. Адлер. – К. : Port-Royal, 1997. – 288 с.
2. Грюнвальд Б. Б. Консультирование семьи : Практическое руководство / Бернис Б. Грюнвальд, Гарольд В. Макаби ; [пер. с англ. И. Ю. Хамитовой]. – М. : Когито-центр, 2004. – С. 31–32. - (Серия «Мастер-класс»).

3. Кайл Р. Детская психология : Тайны психики ребенка / Роберт Кайл. – СПб.: Прайм-Еврознак, 2002. – С. 25. – (Серия «Психологическая энциклопедия»).

4. Келепко, О. В. Політична соціалізація молодших школярів засобами соціального навчання / О. В. Келепко // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави : зб. наук. пр. / Асоц. політ. психологів України, Ін-т соц. та політ. психології АПН України ; за заг. ред. : М. М. Слюсаревський ; упоряд. : Л. А. Найдьонова, Г. В. Мироненко. – К. : Міленіум, 2009. – Вип. 9 – С. 144-150.

5. Панькув И. О значении семейного социального и лидерского капитала в формировании польской локальной элиты [Электронный ресурс] / И. Панькув. – Режим доступа : <http://www.politex.info/content/view/567>.

6. Edwards K. Youth Electoral Study (YES) - Report 3: Youth, The Family, and Learning About Politics and Voting [Электронный ресурс] / Kathy Edwards, Lawrence J. Saha, Murray Print. – Режим доступа : http://www.aec.gov.au/about_aec/publications/youth_study/youth_study_3/youth_electoral_study_03.pdf.

7. Political Participation of Young People in Europe – Development of Indicators for Comparative Research in the European Union [Электронный ресурс] / Режим доступа : http://www.sora.at/fileadmin/images/content/Pages/euoupart_comparative-report.pdf.

Сидоркина М. Ю. ВЛИЯНИЕ СЕМЬИ НА СТАНОВЛЕНИЕ ГРАЖДАНИНА КАК СУБЪЕКТА ПОЛИТИЧЕСКОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ

На основании анализа результатов отечественных и зарубежных исследований определены особенности влияния семьи на становление гражданина как субъекта политического взаимодействия.

Ключевые слова: политическое взаимодействие, семья, субъект.

Sydorkina M. Yu. THE INFLUENCE OF FAMILY ON FORMATION OF THE CITIZEN AS A SUBJECT OF POLITICAL INTERACTION

Peculiarities of the influence of family on formation of a citizen as a subject of political interaction are defined based on the analysis of the results of research conducted by national and foreign scientists.

Key words: political interaction, family, subject.